

МИЛАН МИЦИЋ

БАЛАДА О СЛЕПОМ ПУТНИКУ

1.

Петар Враговић, звани Пепица, искрцан је 5. децембра 1905. године као слепи путник са лађе *Карџаиџија* на острвце Елис у њујоршкој луци. Путовао је из луке Авр, у Француској, и задржан је на острву до 10. децембра. Тог дана пуштен је у 14 часова и 35 минута.

Никада нико није сазнао да ли је депортован у Европу или је наставио пут у Америку. Сам Пепица мислио је да је враћен у Европу и писац ове приче корачаће трагом његове мисли.

Јер људска мисао често је стварнија од људске јаве.

2.

Пепица Враговић био је висок 177 сантиметара, имао је светлу косу и светле очи. На острву Елис четири пута је доручковао и вечерао и пет пута ручао. Током боравка на острву два пута је кинуо и често трљао ноге. После оброка чешао је трбух и спавао мирно, без снова. Полицијски службеник Џорџ Браун утврдио је да је све време спавао на леђима и о томе је сачинио службену белешку.

Пепица 5. децембра 1905. године бројао је шеснаест година. Бркове још није бријао. На броду *Карџаиџија*, сакривен у потпалу-бљу, међу огромним балама текстила гладовао је све време и гледао да преспава бескрајну воду сањајући сан о глади која одлази.

Шест деценија касније у кафани *Враџија раја*, у селу В. у Банату, у које се Пепица доселио у рану јесен 1925. године као солунски добровољац, причали су да је децембра 1905. године у свих тринаест оброка на острву Елис јео искључиво пасуљ.

Певица је седео за суседним столом, са коцкастим столњаком, ослоњен о дрвени штап.

Била је врела, светла банатска ноћ. Велика, чудесна месечина сливала се на село В.

Пред јутро Певица је рекао:

Америка има ња да нарани цио свијет̄.

3.

Сока Напрта 20. септембра 1908. године у свом селу Прокике, у Лици, запрошена је за Певицу Враговића.

Три човека дошла су по њу. Два су носила бркове, а трећи можда јесте а можда и није. Са оцем, у соби, пили су ракију и онда су је извели пред њих. Један од тројице, онај најкрупнији, стално је жмиркао и Сока је мислила да сигурно има болест намигивања.

Питали су је да ли би пошла, можда, за Певицу којег никада није видела. Ако неће – ником ништа. Док изађу из авлије, отпашће љутина са њих.

Хвалили су момка и кућу:

Има куруза, биће њален̄џе.

Лежи му мей̄тар ња на ѡавану.

Добре је дуџе – љуџи се само кад мора.

Пристала је и повели су је. Пешачили су добра два сата. Ишла је за њима. Онај човек што је жмиркао престао је то да чини, од једном стао крај пута и окренуо јој леђа. Потом су наставили.

Замислио је да се ѡомокрио, помислила је Сока.

Двадесет људи чекало је пред кућом Враговића. *Коју је мој?*, питала се. *Какве сам среће, биће онај најѡгнији!*

Нико јој није прилазио. На двојици-тројици двоумила се кошуља и капа на глави, а двојица-тројица мање су галамила од осталих.

На једном од њих приметила је свраб и помислила да је то баш тај којег ваља женити.

4.

Према другим подацима, 13. децембра 1905. године Петар Враговић наставио је пут у Америку. Полицијски службеник Џорџ Браун смиловао се на младића јер му је личио на рођака Стива Мичела Брауна који је пре две године дошао у Њујорк из Ларамија у Вајомингу. Џорџ Браун у поменута два дана, 11. и 12. децембра

1905. године, обилато је хранио Враговића: давао му је седам obroка пасуља дневно кладећи се са колегом, полицијским инспектором Џоном Краучем да изгладнели мигрант може појести више од осталих миграната на острву Елис.

Пепица Враговић напустио је острво у 14 часова и 35 минута 13. децембра 1905. године. Тада је већ био висок 197 сантиметара, имао је тамну пут и црне очи, и густу чекињаву браду. Како је у два дана порастао двадесет сантиметара, променио боју коже и очију и добио мужевнији изглед то нико никада није одгонетнуо.

Пепица Враговић, по доступним подацима, отишао је у градић Ласал у Илиноју, познат по рудницима угља и цинка и настањено се на адреси 291 Market Street, где га је чекао извесни Лука Чикара. Две године потом боравио је у савезној држави Монтани, у граду Анаконди, чувеном по рудницима бакра на адреси 4183 Park Street. Према извештају локалног листа, Петар Враговић погинуо је у великој експлозији у руднику Глоуб у Аризони заједно са још седамнаест рудара 11. октобра 1910.

5.

Дане Враговић изашао је из *мајере* Соке 13. фебруара 1910. године. Имао је велику главу са густом, црном косом и природни разум, и вагао је да ли да изађе.

Пошто је био изразито прилењ, натерали су га на плач. Плакао је тада добро и јако да су бабама, што су се окупљале око новорођенчета, одјекивала ребра.

Мали море биџи добошар јер се добро дере, рекла је једна од њих.

Дане Враговић умро је 14. априла 1911. године од катара у желуцу.

Решио је да оде. Да не чека ни рат, ни сеобу.

6.

Дванаестог јуна 1913. године закуцао је Петар Враговић на врата куће на адреси 116 Park Street у јужном делу Бостона. То је била зграда од три спрата, са 230 метара квадратних, грађена 1900. године, са пет спаваћих соба и два купатила.

Зграда у својој појави није носила ништа тајанствено. Можда су само били тајанствени људи у њој. Њихов број нико тада, 12. јуна 1913. године, а ни пре ни после тога није утврдио. Било их је множина; у Америку су стигли из Аустрије, из краја који се звао Лица,

певали су песме од којих су се жежили зидови суседних зграда у Park Streetу и у Америци стицали су ветар.

Сви они радили су у оближњим пристаништима и стовариштима и сваки дан би гледали океан што их је у Америку донео.

Петар Враговић, на овој адреси, видео је многе људе са којима је деценијима после старио у селу В. у Банату и у три суседна села – колоније. Сретао их је током следећих година и у кући на адреси 9926 Strand Street у Чикагу, као и у руднику злата Блерсвил у Џорџији и у железничком чворишту Консил Бафсу у Ајови када већ нису знали на коју ће страну Америке окренути.

7.

Сока Враговић 14. септембра 1917. године покопала је четворогодишњу ћерку Милицу. Да ли је умрла од глади или од *сушице*, или од обоје, то никада није сазнала.

Рат је био. Помор народа. Власти су свештеника Милоша прогнале негде у Мађарску.

Сока је у недељи дана проплакала океан суза, баш попут оног преко којег је Пепица у Америку отишао.

Потом је престала са плачем. Никада више, у свом веку, сузу није пустила.

У њој се скупила душа.

На њеном дну клица сузе што ћути.

8.

И када је Пепици Враговићу у његовој осамдесет и осмој ослабио час чело му је остало очувано. Сијало је. Мирисало је и на близину и на даљину.

Личило је на чело човека који није одустао од лебдења и који је пропустио причу о човеку као о праху.

9.

Никада није видео Србију, а слушао је о њој, када се пријавио у српску војску 16. октобра 1917. године у кампу А у Дулуту, у Минесоти где је радио у топионици гвожђа. У *бурји* Илаја (Илије) Корице слушао је гусле о рату српске војске и говор српског пуковника, неког Бановца, што је зборио као апостол о српској борби и расплитао им вољу да пређу преко океана на Солунски фронт.

Сав *бурѝ* плакао је те ноћи, а потом су сви пили и певали. Зора је сванула над Дулутом, ушла је у *Илајев бурѝ*, а нико од присутних није био пијан нити је заспао.

Те чудесне ноћи у Дулуту, сви су се јагмили за белегом, па и Пепица Враговић.

10.

Никада Сока није просејавала прошло време нити тражила у њему нешто што није морало да се деси. Догађало се све што мора, живот је испостављао студене рачуне, никада није капало оно што треба или што тражиш. Душа није могла да се нада, већ да трпи шаљива небеса.

Бої је у моме случају ѝрећера с ѝодинама, мислила је када је навршила деведесету.

Тада је штуро кувала мисли и кад би прошао дан рекла би да је *ѝѝеѝѝа дана јер ноћ дуїо ѝраје кад не можеш да усниѝ а реїко се заврѝава*.

11.

Тај минут, када је ступио на палубу енглеске лађе *Краљѝца Викѝорија 2*. фебруара 1918. године у њујоршкој луци, са множином сличних себи, за Пепицу је био онај никад заборављени, незатрављени час. У дрвеном коферу носио је пет својих најлепших белих кошуља, веш, пешкире, нове *американске* ципеле, лулу огледало, нож од најфинијег челика из Индијане, 35 долара и три писма написана руком жене Соке.

Њујорк–Сауїхемїѝон–Авр–Париз–Тулон–Бизерѝа, пет дценија касније у селу В., у Банату, исписивао је на празном листу *Блока бр. 5* добијеног од унука свој пут преко океана и мора тражећи у градовима четири земље сопствену младост и невидљиви ветар *ѝїо ѝа је ѝањао свијеѝом*.

Пред њим, на мушеми астала, стајала је плава шоља из које је пио белу кафу, лула донесена из Америке до пола напуњена херцеговачким дуваном и његово путовање на Солунски фронт просуто у светло, пролетње банатско јутро године 1977.

12.

Петар Враговић био је један од четири потписника писма српских добровољаца из Лике упућеног 14. октобра 1920. године министру у влади Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца Љуби

Давидовићу. У писму је стајало да су добровољци *ѿ ѿврайѿку из райѿа зайѿекли сѿиѿње куѿи ѿре неѿо шѿѿо су мислили, да је неко од њих био у Америци шест, неко девет, а неко дванајст ѿгодина, да су ишли на Косово да виде земљу обећану добровољцима одлуком владе на Крфу од мартѿа 1917. али да је ѿѿа земља била већ издељена.*

Потписници писма нису поменули глад која је владала тих година у Лици али је на скупу делегата са *чеѿѿрнајест ѿмајура* насељених личким добровољцима, на Пал мајур у Банату, на имању грофа Чекоњића један од организатора сеобе из Лике у Банат Душан Половина 15. октобра 1922. године рекао да *кад бих имао хлеба за Божић рекао бих Боју хвала.*

После пресељења у Банат, на *Ферикин салаѿ* код села Ц. јуна 1922. године, Пепица је пет година сваке ноћи сањао исти сан да умире од глади али не може умрети. Увек се то дешавало у потпалубљу једне велике лађе где је лежао окружен балама текстила. У сну је чуо таласе океана како заплјускују бокове лађе и крик велике птице што је летела над бродом. Пепица је у сну умирао, али никада није умро. Увек би га на крају сна чекала *ѿорѿија ѿуна ѿра.*

Тих година на вашарима и пијацама села Ц., када би виђао крупне и тешке Банаћане, било *Лале* било *Швабе*, Пепица би мислио:

Док сам ѿлагово, овај је јео за мене. Боѿ ѿѿако све уреди; неком одузме, друѿом годѿа и на крају свуда и сваѿда буде ѿѿѿаман.

13.

Новембра 1922. године око *Лацикиноѿ салаѿа* одјекивала је пуста равница. Саставили су се облаци и црна земља, путеви су били раскаљани, у даљини у селу Ц. видели су се торњеви две цркве.

Пепица је сам изашао у поље. Самоћа је капала по њему, исто као онда када је као слепи путник путовао преко океана.

Код канала срео је човека што је секао дрво. Назвао му је Бога. Овај му је одговорио.

Не знам одакле си дошѿао и шѿѿѿ ѿѿражишѿ овде, рекао му је човек.

Веруј ми, ни ми не знамо зашто смо дошли.

14.

Кад им је од слабости умрла седмомесечна ћерка Софија марта 1923. године њен Пепица склепао је дрвени сандучић. Пошао је испред ње, носећи га под пазухом, раскаљаним сеоским путем ка гробљу у селу Ц.

Пред њим пуцала је равница. Сока је ишла три корака за њим и гледала у даљину. У селу Ц. видели су се торњеви две цркве.

Пепици су дрхтала огромна плећа. До села Ц. чекао их је напоран пут.

Тог дана, још једном, умро је најбоље што је знао.

15.

Двојица солунских добровољаца из Лике насељена на Ферикином салашу М. Д. и П. В. 24. септембра 1923. године на пијаци у селу Ц. продали су џак џшенице, стајало је у извештају жандармеријског наредника Мате Реића направљеном 25. септембра 1923. године у истом селу.

Пошом су љрешили у кафану Код ваљушка где су цело поподне ишли ракију, разбијали чаше и ивентар и у 16 часова и 35 минути разбили сџаклена враиа и ољедало.

Жандарм-џозорник Хилмо Бурџевић инџервенирао је џроиив М. Д. и П. В. у 17 часова и 13 минути. М. Д. џсовао му је маџер жандармску, а П. В. џовредио џа је ударџем џаке у лице, а пошом извадио нож чија је оџџрица била од најфинијеџ челика најрављеноџ у америчкој држави Инџијани. Обојицу је џривела џојачана жандармеријска џаџрола од џеџоро људи.

По тврдњи М. Д. јесу мало разбијали ивентар џоџ дана, а П. В. није ударио жандарма џаком у лице већ џоџио је имао умеће џледања научено у Америци, џољегао џа је џако да се у њему смрзло џовно.

П. В. је рекао својој жени, три дана касније када се мало истрезнио, да је био сџиџ јаука и имао је неком силом најојену ноћ у дуџи и да није на жандара вадио нож већ чеџаљ из џорњеџ џеџа, а да му се нож налазио неђе друџо.

16.

На артеском бунару код Ваје у селу В. 26. јануара 1928. године Сока Враговић, по цичи зими у реду за воду, чекала је пуна два сата. У неко доба, у онај прободени тренутак, наишао је жандарм Карл Виличка и питао је: *Где џи је муж Соко?*

Ја имам кући двоје сџиџне џеџе, рекла је. Њеџа су киџе џрале, буре суџиле, а ви сџе џа џандари џеџлали. Презиме џа је одвело у Америку. Тамо џа џраџиџе. Ниџи џиџе, ниџи се јавља. Шџио је слова знао, џио је забораџио, као и кућу и џеџу.

Трагом раније посејаних сенки и њихових уздаха, Пепица Враговић у потрази за послом у јесен 1927. године кретао се Америком. Између Атлантика и Пацифика проналасио је себе и тамо где се није сејао: у Саунт Бенду надомак језера Мичиген, испод Вошита планина у Арканзасу, крај језера Тексома у Оклахоми, у руднику Бизби у Аризони, у Ејнцелс Кемпу у Калифорнији.

Локални историци Оук Рица у Тенесију тврдили су да је човек под сличним именом радио у тајној дестилерији у њиховом крају, да је познавао баратање машинском пушком које је научио у *евројском рајџу*, а да је отпуштен с посла јер је био главни потрошач производа поменуте дестилерије.

После краха њујоршке берзе, 25. октобра 1929. године, причали су у кафани *Врајџа раја* у селу В., педесетих година 20. века да се Пепица *Ћумџао* – путовао без возне карте Америком и на обали Мисисипија ископавао глисте и продавао богатим риболовцима да преживи. Како се јуна 1933. године вратио у село В. у Југославији, својој Соки и деци, то нико није знао, али су у неки у селу тврдили да је много задужио алкохолну мафију па су му платили пут у Европу. Углавном, вратио се у село са празним џеповима и више непроцењивих мисли које је изговарао само у посебним ситуацијама и пред људима који су се ту случајем затекли.

Једну такву мисао изрекао је у кафани *Врајџа раја* у селу В. и она је поменута у првом поглављу ове приче. Она гласи:

Америка има ђра да нарани цио свијет̄.

Када су Сока и деца заспали 14. августа 1939. године Пепица Враговић изашао је из собе и сео на праг куће.

У дубокој, врелој месечини што се сливала на кућу није видео ниједну путању за себе. Имао је педесет година и немилосне кости што су га терале у бауљање светом.

Ка да су ми цокуле у свађи, мислио је. Једна хоће на њуџ̄, а друђа би да осџане необувена.

Од када је дошао из Америке, ноћу често се одевао у месечину. Затворених очију устајао би из кревета и излазио на авлију по киши, мразу или снегу, или по врућини која би се лети сурвавала на Банат.

Сока би га повицима будила из сна. Трзао се и затицао себе у дворишту куће. Ничега се није сећао. Само би имао дуге, тешке и мучне главобоље.

Кроз сиротињу дувају чуда, мислила је Сока.

Он пролази неосунчаном сиромашном својих лудиња, рекао јој је сеоски свештеник.

19.

Када је пропала југословенска држава, коју је Пепица стварао, 18. априла 1941. године године *Швабе* из села Ц. у кафани *Ког ваљушка* кундацима су му *пробројале ребра*. *Да зајамити коју је Царевину рушио и да научи каква је трешка у равници*. Било их је петорица, носили су тешке чизме и говорили, док су га тукли, да у *Банашу* не може да наследи *пробно месио* и да ће његов *проб биши први*.

Пепица је те ноћи, док му је Сока превијала убоје, замислио да је жив.

(Селом Ц. маршира са трбухом нагоре, ожиљци на ребрима сасвим су глуви и не памте, хвата му се паучина у глави. Над обе цркве у селу Ц. је неко одсутно небо. Наилази потом сумрак у ројевима.)

Што си их дира прије раја, говорила му је Сока.

Дира ја њих, дирали они мене.

Мој белеј и дуј су ми записани у беоњачи.

Њиво је време, нек жуку, рекао је Пепица.

Поменуто и тада изречену мисао поновио је Пепица 13. марта 1947. године, док му је непознати човек у кожном мантилу тражећи кукуруз и пшеницу које није имао чупао бркове у подруму општинске зграде.

20.

Док су жене на артеском бунару *ког Ваје* 15. маја 1947. године, у доба великих пролетњих киша, чаврљале о помахниталом времену, једна од њих донела је глас да је Пепица Враговић нестао из села.

Све жене су се зачудиле; она што је донела глас имала је малу нелагоду на хаљини, али ниједна ништа није изрекла јер на конференцији жена, коју су организовале нове власти, све су добиле упутство о употреби језика.

Само док су се враћале са бунара, она што је принела вест, тихо је рекла својој другарици:

Док су ја жукли у подруму, смијао му се мали прсиј на левој ноzi.

Иследника је варао јако што су му мисли брзо мјењале месија.

Сам је себе проћера у Америку.

21.

Питао милицајац Митар Зец Соку на артеском бунару: *Ђе њи је муж Соко?*

Ја била на конверенцији, рече му Сока.

22.

Петнаест година Пепица је био у Америци. Кажу да је радио на имању неког Стива Мичела Брауна код Ларамија у Вајомингу. Шта је радио, то се никада није сазнало, али тврдили су у селу В. да су он и Стив Мичел Браун *живели ко браћа*.

Као и све приче и ова о четвртм боравку у Америци Петра Враговића не мора бити тачна. Али његов живот увелико је био ожуљан, дували су њиме квргави ветрови, а на њему налазило се мноштво разумљивих знакова куда човек иде.

Ипак, што Пепици бар на тренутак не би било добро. Да сувише не упиње и не обува чизме за дуга путовања, већ ћути и седи на једном месту и забавља магле у глави.

Уосталом, што Пепица у двадесет и другом поглављу ове приче не би мало одморио. Заслужио је када се узме у обзир његов буран и необичан живот.

23.

Трећег маја 1962. године допутовао је непознат, старији човек на зрењанинску железничку станицу. На његову појаву отпратник станице мрднуо је три пута значајно ушима; тај знак прихватио је милицајац који је патролирао станицом и на исти начин поруку пренео конобару у станичној кафани *Локомојива*.

Човек је био обучен у ново америчко одело и белу кошуљу са тврдом крагном. Носио је бркове, био необично висок и плећат и имао је чудну навику да поцрвени у сусрету са призорима који су му се чинили познати.

Господин, јер на то је личио, ушао је у кафану, сместио дрвени кофер у њен угао и сео за оближњи сто са коцкастим столњаком да би из угла имао сигуран преглед кафане. Пред њим била је дуга ноћ.

Његов воз полазио је у зору.

Наручио је криглу пива и полако отпио венац пене са ње.

Са јутром 4. маја 1962. године у кафани *Локомојива* на зрењанинској железничкој станици свануло је и лице на човеку.

24.

Када је ушао међу мноштво људи, који су путовали ка селу Ц. Пепица у возу приметио је необичне знаке. Неколицина људи, укључујући и кондуктера, повремено и чудновато је *мрдала ушима*, а сва лица, разних узраста, убрзано су *ћрећћала левим оком*.

У вагону није било слободних места и Пепица је сео на дрвени сандук. Воз је клопарао споро; ван њега трајала је измишљена равница и у њој, на небу, сијало је измишљено сунце.

Пепица је са страхом осетио да је у возу слепи путник. Чинило му се да га у вагону сви знају, али нико не може да га препозна.

Нико није излазио из воза, а на свакој станици улазили су нови и нови људи.

Зар сви ћућују у моје село?, помислио је.

25.

Сви путници из воза изашли су, заједно са Пепицом, у селу В.

26.

У село В. 4. маја 1962. године долазила је штафета ношена Јосипу Брозџу Титу југословенском председнику и маршалу и вођи југословенске комунистичке револуције.

На сеоској пијаци била је постављена тракторска приколица, на њој сто, а на столу слика Маршала украшена зеленилом и цвећем. Око приколице стајала су три ловца, обучена у пригодне униформе, која су терала птице са грана дрвета изнад Маршалове слике. У углу призора сијало је сунце као нацртано.

Силан народ окупио се на овом догађају. Био је диван пролетњи дан.

Птице, дрвеће, трава и људи имали су дуго и штедро усхићење тог мајског дана у селу В.

27.

У трећем реду окупљеног народа одвијао се необичан приказ. Две омладинке и један омладинац вукли су из реда баба Соку Враговић која се жестоко опирала.

Са друге стране улице, група жена посматрала је поменути догађај. Међусобом су шушкале:

Можда је ӣражила воде, а сад неће да ӣије.
Вуку је на ручак.
Можда није добро ледала.
Можда је кући ос̄тавила млеко на ш̄иорей̄у.
Вуку је назад у Лику.
Можда је ӣозивају у биоској.
Можда јој дају круш̄ку, а она не воли да је једе.

28.

Вуку је да Пе̄ицу не ӣре̄озна – рекла је једна сићушна бака.